

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
114 55 Stockholm

2024-04-02

Uppdragsarkeologi 2024 – en ohållbar situation

Sveriges uppdragsarkeologiska branschorganisation, SUBo och Museiarkeologiska branschorganisationen, M-ark önskar sätta strålkastarljuset på den akuta situation som svensk uppdragsarkeologi befinner sig i. De senaste tio årens nedmontering och omprioritering inom Riksantikvarieämbetet (RAÄ) som är ansvarig myndighet för överinseende av uppdragsarkeologin har resulterat i en ohållbar situation.

Uppdragsarkeologi

Uppdragsarkeologi är ett samlingsbegrepp för de arkeologiska utredningar och undersökningar som länsstyrelsen beslutar ska genomföras i samband med markexploateringar. Dessa regleras av 2 kap. 11 och 13 §§ KML. Kostnadsansvaret för uppdragsarkeologiska undersökningar vilar i normalfallet på företagaren, enligt 2 kap. 14 § KML. RAÄ har rådighet över hur det uppdragsarkeologiska systemet ska utformas för att uppnå de mål som regering och riksdag fastställt. Det åligger sedan länsstyrelserna, inom ramen för sitt ansvar för kulturmiljön i länet, att tillämpa föreskrifterna vid handläggning och beslut i enskilda ärenden.

Inom uppdragsarkeologin har man fram till år 2017 strävat efter en mångfald av arkeologiska utförare på en konkurrensutsatt marknad. Dessa utförare, som har olika typer av huvudmän (stat, region, enskilda firmor, aktiebolag, stiftelser, ekonomiska föreningar mm) har organiserat sig inom SUBo och M-ark. Därmed representerar vi hela den svenska uppdragsarkeologin.

Utvecklingsbehov och handlingsplan

Då bristerna inom det uppdragsarkeologiska systemet varit omfattande påbörjade RAÄ en kartläggning under 2019. Till denna kartläggning har uppdragsarkeologins aktörer: Länsstyrelserna, utförarna genom SUBo och M-ark bidragit. Rapporten över kartläggningen drog ut på tiden och utkom först 2022, mycket på grund av att många och svårlösta problem uppdagades (Uppdragsarkeologi - Nuläge och utvecklingsbehov 2022). I rapporten presenterades identifierade förbättringsområden som grupperats inom 9 teman. Utifrån rapportens teman togs en handlingsplan fram, för att arbeta med de områden som pekats ut. De olika aktörerna har utifrån sina roller och perspektiv sett olika på handlingsplanens prioriteringsordning. Samtliga har dock haft en stor förståelse för att alla åtgärder inte kan göras direkt men önskat en så snabb process som möjligt för att komma till rätta med systemets brister.

Under 2019- 2022 har Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöforum (Länsstyrelserna), SUBo och M-ark träffats minst två gånger per år för att prata kring utvecklingsbehoven och sedan 2023 kring handlingsplanens progress. Vid vårt senaste möte den 13 mars 2024 fick vi veta att arbetet med

handlingsplanen har lagts ned pga. resursbrist, eftersom det faller utanför RAÄs prioriterade områden. Frågorna ska istället drivas som enskilda ärenden från år till år (Dnr RAÄ 2024-862).

Små resurser får stora konsekvenser

De neddragningar och omprioriteringar av verksamheten som gjorts och fortsatt görs inom RAÄ skadar den svenska arkeologin allvarligt. För 10 år sedan arbetade 8–9 personer på RAÄ med uppdragsarkeologiska frågor. Nu är arbetsstyrkan nere på 3 personer (Dnr RAÄ 2024–862).

Förändringen av RAÄs uppdrag, från expertroll till en mer stödjande och främjande roll inom kulturmiljövården har påverkat andra myndigheter och utförare, vilket framgår i Stadskontorets myndighetsanalys (2020:10, dnr 2019/110-5). Trots ett förändrat uppdrag kvarstår det faktum att RAÄ har överinseende över uppdragsarkeologin och behöver arbeta med dessa frågor för att systemet inte ska kollapsa. För att skapa och upprätthålla ett rättssäkert, transparent och effektivt system behövs mer, inte mindre resurser.

Att lägga ned den handlingsplan som gemensamt under flera år tagits fram av RAÄ, Kulturmiljöforum och uppdragsarkeologins aktörer får stora konsekvenser. Det skadar tilltron till det uppdragsarkeologiska systemet och upprätthållandet av den skyddslagstiftning som Kulturmiljölagen innebär. Konsekvenserna kommer även bli märkbara inom samhällsbyggnadsprocessen där kommande storskaliga exploateringsprojekt riskerar att fördröjas avsevärt med enorma kostnadsökningar som följd. Inom närmaste åren står vi inför en utbyggnad av nya stambanor för höghastighetståg i södra och mellersta Sverige, liksom utbyggnad av produktionsanläggningar för den gröna omställningen i norra Sverige. Vid dessa omfattande projekt, med stora utmaningar för uppdragsarkeologin, behöver arbetet med överinseendet och styrningen fungera.

I ett rättssäkert, transparent och effektivt uppdragsarkeologiskt system är RAÄs arbete med föreskrifter och styrning avgörande, liksom den stöttande och främjande roll myndigheten har. Att lägga ned det arbetet med handlingsplanen, ett arbete som är avgörande för att uppdragsarkeologin ska fungera, är ytterst oroande.

SUBo och M-ark väddar om att uppdragsarkeologin få utrymme i RAÄs verksamhet och resurser för att klara av de utmaningar det nationella arkeologin står inför. En central roll som försvagas hotar både det regionala kulturmiljöarbetet samt prövningen och tillämningen av kulturmiljölagen. Utan skyndsamma åtgärder av systemets brister förutspår vi oåterkalleliga konsekvenser för svensk uppdragsarkeologi.

SUBo
 Sveriges Uppdragsarkeologiska Branschorganisation

M-ark
 Museiarkeologiska branschorganisationen

.....

ordf. Petra Alden Rudd

.....

ordf. Mikael Eboskog